

Наталія Василівна Перегончук,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті розглянуто психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх психологів у сучасному трансформаційному суспільстві. Проведено теоретичний аналіз поняття «освітній простір» та визначено його роль у процесі формування професійної компетентності майбутнього психолога. Визначено психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх психологів у сучасному освітньому просторі. Розкрито основні характеристики сучасного освітнього простору, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього психолога.

Ключові слова: професійна компетентність, рефлексивне середовище, освітній простір, особистісно-орієнтована освіта, компетентнісний підхід, майбутні психологи.

Трансформація усіх рівнів сучасної освіти спрямована на підготовку не тільки високопрофесійних фахівців, потрібних на ринку праці, а й на людину, яка здатна в різних ситуаціях професійного світу, що стрімко змінюються, приймати найбільш конструктивні, креативні рішення, застосовувати отримані знання на практиці.

Одним із ключових моментів модернізації освіти є створення психологічних умов та ефективних шляхів формування професійної компетентності майбутнього психолога відповідно до вимог часу. У зв'язку з цим однією із важливих проблем є вивчення психологічних основ формування професійної компетентності майбутнього психолога в сучасному освітньому просторі.

Проблемі вивчення професійної компетентності спеціаліста присвячено немало робіт А. Г. Бермуса, В. А. Болотова, Є. Ф. Зеєра, І. А. Зимньої, Н. В. Кузьміної, А. К. Маркової, І. М. Мітіної, Ю. В. Фролова, А. В. Хуторського, В. Д. Шадрікова. Питанням освітнього простору присвячено праці Ю. М. Швалба, Т. В. Ткач (методологічні засади дослідження освітнього простору особистості), Н. О. Євдокимової (психолого-діяльнісне проектування освітнього простору студентів-правників), О. В. Чуйко (створення рефлексивного середовища як детермінанти особистісного становлення фахівців соціономічних професій), А. О. Застело (психологічне забезпечення екологічності освітньої взаємодії у просторі дистанційної освіти) та ін. [2; 7].

Дослідження цих авторів значно збагатили уявлення про роль освітнього простору у професійному та особистісному розвитку майбутніх фахівців. Однак, цілісної концепції вивчення психологічних умов формування професійної компетентності майбутнього психолога в сучасному освітньому просторі не розроблено. Недостатньо вивчені й психологічні особливості професійної підготовки майбутніх психологів.

Метою статті є аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутнього психолога в сучасному освітньому просторі. Поставлена мета реалізовувалася у вирішенні таких завдань:

1. На основі теоретичного аналізу визначити основні ознаки сучасного освітнього простору.

2. Розкрити та обґрунтувати психологічні умови формування професійної компетентності майбутнього психолога в сучасному освітньому просторі.

В умовах інтеграції, демократизації, соціально-економічних змін у суспільстві відбуваються суттєві реформи і в системі освіти. Освітній простір на сьогодні стає все більше спонтанним, малопередбачуваним і глобальним. Головним завданням суб'єкта освітнього простору є підтримка власної професійної компетентності в рамках динамічних та постійних змін повсякденного життя.

На формування професійної компетентності майбутнього психолога впливає багато факторів: рефлексивне освітнє середовище, особистісно-орієнтоване навчання, різні джерела та форми подачі навчальної інформації, соціокультурні норми, найближче оточення. Своєрідне поєднання цих факторів задає освітній простір із певними характеристиками, розвиваючими можливостями та створює психологічні умови для формування професійної компетентності майбутнього психолога.

Психологічні умови формування професійної компетентності майбутнього психолога розкривають якісну характеристику основних факторів освітнього простору та відображають головні вимоги до організації його сукупних можливостей, зокрема:

- освітній простір є не тільки джерелом інформації, а можливістю для саморозвитку;
- освітній простір актуалізує потребу для постійного оновлення знань (неперервна освіта, освіта впродовж всього життя і у різних інституціях – формальна, неформальна, інформальна);

- освітній простір стає особистісно усвідомленим (мотиви, цінності, орієнтації, потреби) та особистісно зорієнтованим (професійний та особистісний розвиток, оптимізація особистісного потенціалу);

- освітній простір актуалізує активність майбутнього психолога;

- освітній простір розширює межі навчального діалогу, що сприяє формуванню професійно важливих якостей майбутнього психолога (рефлексія, самопізнання, самоконструювання).

В якості основної психологічної умови формування професійної компетентності як інтегрального особистісного утворення в багатьох дослідженнях [5, 10] визначають таку особливість як зміна освітньої парадигми із знаннєвої на компетентнісну – практико-орієнтовану, котра перетворює сферу освіти у простір осмисленого вибору особистістю «...форм і змісту власної освіти, більш того студент лише тоді може ефективно включитися в систему освіти, коли він сам стає активним суб'єктом її побудови і розвитку» [13, с. 87].

На думку М. К. Мамардашвілі [6], спеціально підготувати майбутнього фахівця будь-якої професії, неможливо, адже найкраща передача знань відбувається тоді, коли педагог не займається педагогікою, сам спеціально не вчить, а просто є прикладом проживання свого життя як професіонала. Навчання допомагає моделювати спільне переживання навчальної ситуації, в якій викладач-професіонал виступає як посередник, який розширює професійні інформаційні горизонти та способи їх освоєння [3]. Найсуттєвішим моментом тут є не стільки знання, вміння і навички, отримані під час взаємодії «викладач-студент», а зміна і структурування внутрішнього простору майбутнього психолога, демонстрація способів самопізнання, самоконструювання, рефлексії, екзистенційного саморозуміння і т.п. Викладач-психолог виступає як безпосередній стимул нового смислу знань, умінь і навичок, що освоюються в навчанні, форм організації поведінки, життя в цілому. Безпосереднє спілкування з професіоналом створює умови для здійснення переходу майбутнього психолога через кордон власного розуміння в світ професійної свідомості та професійної семантики. І тільки так з поля допрофесійного функціонування суб'єкт назавжди переміщується в поле професійного функціонування [8].

Формування професійної компетентності є не тільки продуктом взаємодії різних зовнішніх факторів, а цей процес ще сприяє саморуху суб'єкта, включеного у різноманітні взаємостосунки з оточуючими, зокрема викладачем. Отже, студент не є тільки об'єктом різних впливів, але і суб'єктом, який змінює і свою власну особистість.

Освітній простір починається там, де відбувається зустріч того, хто навчає, і того, хто навчається, де вони спільно проєктують і конструюють розв'язання проблемної ситуації. Такий простір можна розглядати і як предмет, і як ресурс спільної діяльності, а ступінь

усвідомленості освітнього простору – показник усвідомленої включеності в неї всіх суб'єктів цього процесу, де кожен несе відповідальність за власну професійну компетентність.

Освітній простір, з одного боку, є джерелом інформації та ареною майбутньої професійної діяльності, а з іншого, детермінує дії студента і створює можливість для його ефективного особистісного саморозвитку.

Сучасне суспільство змінюється дуже швидко, а з ним і швидко змінюється освітній простір, відбувається еволюція знання в інформаційному суспільстві, що передбачає усвідомлення того, що людство увійшло в новий тип цивілізації – інформаційний. Отримані професійні знання дуже швидко старіють та знецінюються, виникає потреба в нових знаннях. Сьогодні, як ніколи раніше, постає актуальна проблема формування та розвитку у майбутнього фахівця вміння, навички і бажання навчатися впродовж життя (lifelong education, lifewide education), щоб завжди бути конкурентоспроможним. А тому сучасний студент має бути готовим до постійного самовдосконалення та самоосвіти.

У зв'язку з цим, все більшої значущості набуває особистісний сенс у процесі формування професійної компетентності: вона стає особистісно усвідомленою, що включає суб'єктивний досвід людини, її потреби, інтереси, почуття, бажання, мотиви діяльності, ціннісні орієнтації, соціальні та громадські уявлення загалом.

Український психолог Т. В. Ткач підкреслює, що «...через освіту і освітній простір людина набуває можливості віднайти і зберегти себе у своїй самості, а з іншого боку – проєктувати свою життєдіяльність і будувати її за цим проєктом...» [10, с. 35]. «Ця трансформація породжує власні ініціативи суб'єкта, що втілюються ним в альтернативних сценаріях життєздійснення. Освіта стає не утилітарним надбанням особистості, а перетворюється у соціокультурну умову її розвитку» [7, с. 224-225]. Продовження цієї думки знаходимо у М. Хайдеггера: «...саме освітній простір забезпечує процес і результат удосконалення здібностей та поведінки особистості, досягнення соціальної зрілості та індивідуального зростання» [11].

Процес формування професійної компетентності досягається не тільки і не стільки через інтеріоризацію спеціальних знань і умінь, скільки в результаті розвитку особливих структур свідомості – професійно забарвленого «образу світу» з його професійними концептами, своєрідною системою відносин до дійсності [9].

Специфіка майбутньої професійної діяльності психолога визначається через категорію співпереживання, спільного проживання фрагментів життя людини, її проблем і почуттів, підсумком якого може стати спільний розвиток та особистісний ріст психолога та клієнта. Сформована в процесі професійного навчання здатність до співпереживання, спільного розвитку та творчості робить самого майбутнього

психолога своєрідним психологічним знаряддям для професійної роботи з іншими людьми [9].

Основою формування професійної компетентності майбутнього психолога має стати спільна діяльність викладача і студента. Згідно з ідеями активного навчання, його обов'язковою умовою стає тісне живе емоційне діалогічне спілкування викладача, який уже реалізував себе як професіонал, і студентів, в якому моделюються ситуації професійної взаємодії, атмосфера взаєморозуміння, співпереживання та переживання досліджуваних феноменів. На жаль, сучасні тенденції в організації освітнього процесу (технологізація, скорочення аудиторних годин, формалізовані види контролю за якістю навчання, невиправданий акцент на самостійну роботу, постійна адресація студента до комп'ютера тощо) практично не залишають можливостей для цього, дистанціюючи при цьому суб'єктів освітнього простору один від одного, в той час, коли потрібним є розширення меж навчального діалогу.

В професійній підготовці майбутніх психологів важливою є реалізація установки не стільки на запам'ятовування, скільки на переживання психічних феноменів, які орієнтовані не на безособистісне засвоєння, а на творення власних особистісних смислів, що перетворюють знання з «чужого» в «своє-чуже» [9]. Студент, щоб зрозуміти складний психологічний матеріал, повинен ставити запитання, вміти доводити, аргументувати, знаходити варіанти вирішення суперечностей та протиріч за допомогою міркувань і т.д. Тільки в спільній діалогічній роботі з текстом першоджерела або навчальним текстом можна знайти смислові відтінки, вибудувати логіку наукового міркування, знайти сенс, проаналізувати аргументи тощо. Натомість, прогрес техніки та комп'ютерне оснащення вишів породив ілюзію, що розробка мультимедійних підручників або наявність великої кількості інформації у всесвітній мережі Internet є достатніми для підготовки професіонала, і кожен «сам собі вчитель». Такий підхід може бути навіть правильним і виправданим для навчання будь-яким іншим професіям, де є одна відповідь на одне питання, проте це не стосується психології та майбутнього психолога. Така тенденція у сучасному освітньому середовищі актуалізує проблему вибудовування повноцінної методично і методологічно грамотної системи самостійної навчальної діяльності студентів.

Ще одним важливим аспектом формування професійної компетентності майбутнього психолога в сучасному освітньому просторі є форма подачі навчального матеріалу. З огляду на це, формування професійної компетентності у майбутніх психологів представлена у вигляді трирівневої моделі засвоєння психологічних знань: на рівні багатой феноменології (для цього необхідна емоційно насичена практика конкретних ситуацій); на рівні розуміння (це рух етапами становлення знання про людину в культурі та науці); на рівні пояснення і узагальнення (для цього необхід-

не введення в логіку викладу окремих і загальних пояснювальних парадигм) [9].

Проблемою при підготовці майбутнього психолога виступає також те, що в практичній діяльності академічне знання не завжди буває придатне, і досить часто майбутнього психолога доводиться вчити не стільки на основі узагальненої та формалізованої інформації, скільки на прикладах, аналізі конкретних випадків, що саме по собі вимагає високого рівня індивідуалізації навчання.

Тенденції розвитку сучасного освітнього простору зумовлені і зростанням капіталістичного суспільства, заснованого на ринкових відносинах. Попит на професію психолога зростає, проте якість професійної освіти майбутніх психологів знижується. Про це свідчить той факт, що знижується запит на фундаментальні психологічні знання. Провести діагностичний тест, стандартний тренінг – цьому можна навчитися за дуже короткий час навіть за допомогою імітації і вправ, а тому побутує думка про те, що необов'язково слухати професійні лекції з елементами пояснення, аргументації та інтерпретації матеріалу. А ось щоб навчитися швидко і професійно відчувати проблему, визначити причину, сформулювати гіпотезу, асоціативно залучити до розуміння великої кількості прямих і непрямих знань і навичок, здійснити адекватне і необхідне структурування та поміщення проблеми в ієрархію інших проблем – для цього потрібні роки навчання та взаємодія викладача і студента, під час якої відбувається перетворення професійних наукових знань у навчальні.

Фундаментальність професійної освіти спирається на широку культуру та всебічну полідисциплінарну освіту. Але якщо навіть звести функції університетської освіти до професійних основ, когнітивних схем, припускаючи, що людина вчиться професії все життя, то навіть така початкова освіта повинна бути фундаментальною в тому сенсі, що вона закладає основи подальшої самоосвіти, породжує інтерес, створює мотивацію до пізнання та самореалізацію в професії. Саме фундаментальність створює потенційну можливість студенту пізніше самому рухатися в освітньому просторі, будувати індивідуальні освітні стратегії, знаходити індивідуальні способи отримання знань.

Сучасний освітній простір характеризується такою особистісно-орієнтованою парадигмою, що характеризується особливими умовами успішного особистісного та професійного розвитку особистості майбутнього психолога. Поряд із цим поняттям використовують поняття «рефлексивне середовище», під яким дослідники [14] розуміють систему умов розвитку особистості, що відкривають для неї можливість самодослідження та самокорекції соціально-психологічних та професійних ресурсів, основною функцією якої є сприяння виникненню потреби особистості в рефлексії – базового механізму саморозвитку. Адже особистість, яка рефлексує, здатна до самовдосконалення. Вона змінюється внутрішньо, зміню-

ється її ставлення до навколишнього середовища, змінюється її діяльність, а відтак, – і саме середовище [1]. Функція рефлексії, за Г. П. Щедровицьким [14], полягає в тому, щоб збудувати нову діяльність, виділити в ній нові утворення, що зможуть бути засобами побудови нових процесів діяльності. Виділені рефлексією утворення оформлюються у вигляді нових об'єктивних засобів діяльності, після чого можливе їх засвоєння. Рефлексивне середовище характеризується системою ставлень, що розвивають та розвиваються. Вона є багаторівневою та складною, особливо стосовно внутрішнього світу суб'єкта.

П. В. Лушин [5], характеризуючи освітній простір, опирається на принцип екологічності та вказує на профіцитарний характер професійної освіти майбутніх психологів. Більшість випускників або суб'єктів освітнього простору приймають в якості норми те, що досягнутий ними рівень професійної освіти є умовним та тимчасовим і досить часто нагадує елементарне накопичення знань, у той час як сенс сучасного освітнього простору полягає в створенні можливостей для оволодіння випускником-професіоналом тих знань і навичок, які будуть потрібні саме йому. Випускник ВНЗ серед важливих потреб убачає самостійне визначення основ власного життя і при цьому стає агентом власного саморозвитку. А необхідною умовою цього процесу, на думку П. В. Лушина, має виступити існуючий малоструктурований освітній простір. У такому середовищі майбутній фахівець здатний не тільки обрати та сконструювати для себе кращі умови для саморозвитку, але і знаходити адекватні способи їх реалізації. Освітній простір у сучасних умовах набуває властивостей самоорганізації, в якому жоден із реально діючих і можливих елементів не є зайвим. Кожен із його структурних компонентів має свою логіку розвитку та взаємодії: більш консервативна організація формальної освіти набуває ознак неформальної та інформальної, і навпаки. Суб'єкти цього процесу, знаходячись у ситуації смислового хаосу і невизначеності, породжені сучасним розвитком суспільства, змушені радитися, спілкуватися, демонструючи при цьому свою проблемність і неоднозначність іншим елементам цієї ж системи. Навчитися долати ситуації невизначеності, кризи; травми, конфлікти; переживати трагедії, життєві випробування неможливо, мається на увазі, не можна навчитися це робити раз і назавжди, тобто стати «майстром» проходження «ситуацій неможливості». Життя, що складається із ситуацій, які легко пережити, для «майстра» втрачить сенс, стане прочитаною книгою і, отже, не встигнувши початися, закінчиться. У ньому більше не буде місця для таємниці, загадки, не буде бажання звертатися до іншого, відчувати потребу у виробленні того, чим сам не володієш, тобто розвиватися... [4].

Підсумовуючи вищезазначене, можна виокремити основні ознаки сучасного освітнього простору, що сприяють формуванню професійної компетентності

майбутніх психологів: 1) унікальність (кожна начальна ситуація, кожна особистість, будь-які просторово-часові умови, будь-який процес слід розглядати як неповторні; 2) парадоксальність (суперечності та протиріччя під час вирішення навчальних ситуацій є не тільки сутнісною характеристикою буття в цілому, але і способом індивідуального буття кожної людини в культурі. Відповідно, здатність людини витримувати екзистенційну напруженість протиріч свого та іншого існування та сприймати її як норму, що задає програму подальшого розвитку; 3) відкритість (відкрита екосистема, за П. В. Лушиним [5]), що передбачає осмислену незавершеність професійної підготовки в соціокультурних просторах та контекстах; 4) невизначеність (ситуації, які трактуються як «смисловий вакуум» і ситуації хаосу в умовах професійного навчання, проте саме такі ситуації спонукають людину переживати позитивні емоції в нових неструктурованих, неоднозначних ситуаціях, сприймаючи їх не як загрозу, а як такі, що кидають виклик. Ситуація невизначеності передбачає, що в момент вибору неможливо зрозуміти, який із варіантів буде результативнішим [5]); 5) профіцитарність [5] або надмірність (майбутній психолог має можливість розширяти власні особистісно-професійні межі); 6) варіативність (студент та викладач мають можливість будувати освітній простір на основі власних потреб і різних форм – формальна, неформальна, інформальна освіта).

Отже, освітній простір відіграє важливу роль не тільки у формуванні професійної компетентності, але і у професійному і особистісному розвитку. Організація сучасного освітнього простору має свої принципи, закономірності, умови, а його системоутворювальним компонентом є викладач – досвідчений психолог, здатний до ефективної рефлексії, готовий до відкритого діалогу, подачі начального матеріалу на основі фундаментальних знань. А взаємовідносини майбутнього фахівця з «освітнім простором» передбачають, що зовнішнє середовище за допомогою об'єктивної сукупності елементів предметної та функціональної форми (подій, умов, міжособистісних і суспільних відносин тощо) вступає у взаємодію із сукупністю елементів його внутрішнього середовища, що залежать від особистісних особливостей (характеру, спрямованості, здібностей, процесів, досвіду, природно-біологічної організації). Така закономірність відповідає більш загальному закону психологічного детермінізму, за якого зовнішні причини діють опосередковано через внутрішні умови.

Професійна компетентність є не лише продуктом всього освітнього процесу, але більшою мірою результатом саморозвитку суб'єкта, особистісного росту, оптимізації особистісного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ролі професійної самореалізації, пізнавальної активності у формуванні професійної компетентності майбутнього психолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євдокимова Н. О. Психологічні засади формування суб'єкта правничої діяльності у вищому навчальному закладі: монографія / Н. О. Євдокимова. – Миколаїв: Іліон, 2011. – 420 с.
2. Застело А. О. Психологічне забезпечення екологічності освітньої взаємодії в просторі дистанційної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / А. О. Застело. – Запоріжжя. – 2012. – 20 с.
3. Эльконин Б. Д. Введение в психологию развития (в традиции культурно-исторической теории Л. С. Выготского) / Б. Д. Эльконин – М.: Тривола, 1994. – 168 с.
4. Лушин П. В. «Гибридная жизнь»: об особенностях самоорганизации и психологической помощи в переходный период. Методические материалы к авторскому курсу «Психологическая помощь личности в переходной период» / П. В. Лушин // Теория и практика психотерапии. – 2014. – №4. – С. 57-62.
5. Лушин П. В. Экологическая помощь личности в переходный период: экофасилитация: монография / П. В. Лушин. – Киев, 2013. – 296 с.
6. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию / М. К. Мамардашвили – М.: Прогресс-Культура, 1992. – 416 с.
7. Мерзон Е. Е. Образовательная среда как фактор формирования профессиональной компетентности студентов педагогического ВУЗа / Е. Е. Мерзон // Молодой ученый. – 2011. – №10. Т. 2. – С. 170-172.
8. Сапогова Е. Е. Как я понимаю психологию: в подражание М.К. Мамардашвили / Е. Е. Сапогова //

REFERENCES

1. Yevdokymova, N. O. (2011). *Psykhologichni zasady formuvannya subiekta pravnychoi diialnosti u vyshchomu navchalnomu zakladi: monohrafiia [Psychological bases of the development of the subject of legal activities at a higher educational institution: monograph]*. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian].
2. Zastelo, A. O. (2012). *Psykhologichne zabezpechennia ekolohichnosti osvitnoi vzaiedodii v prostori dystantsiinoi osvity [Psychological support of ecological educational interaction in terms of distant learning]. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian]*.
3. Elkonin, B. D. (1994). *Vvedenie v psikhologiyu razvitiya (v traditsii kulturno-istoricheskoy teorii L.S. Vygotskogo) [Introduction to the psychology of development (according to the cultural and historical theory of L. S. Vygotsky)]*. Moscow: Trivola [in Russian].
4. Lushin, P. V. (2014). «Gibridnaya zhizn»: ob osobennostyakh samoorganizatsii i psikhologicheskoy pomoshchi v perekhodnyy period. Metodicheskie materialy k avtorskomu kursu «Psikhologicheskaya pomoshch lichnosti v perekhodnoy period» [Hybrid life: about the peculiarities of self-organisation and psycholog-

Journal of practical psychologist. – 1999. – № 4. – С. 13-27.

9. Сапогова Е.Е. Концепты и ориентиры современного психологического образования / Е. Е. Сапогова // *Alma Mater (Вестник высшей школы)*. – 2003. – № 10. – С. 8-13.
10. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект: монографія / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Т. В. Ткач. – К.; Запоріжжя, 2008. – 272 с.
11. Хайдеггер М. Искусство и пространство / М. Хайдеггер // *Самосознание европейской культуры XX века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе*. – М., 1991. – С. 95-102.
12. Чуйко О. В. Особистісне становлення суб'єктів професійної діяльності у соціономічних професіях: Монографія / О. В. Чуйко. – К.: АДЕФ-Україна, 2013. – 280 с.
13. Швалб Ю. М. Методологические основания разработки системы профессионального образования в вузе (на материале специальности «Социальная работа») / Ю. М. Швалб // *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової*. – Т. 2. – Вип. 5. – Миколаїв: МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2010. – 346 с. – (Серія «Психологічні науки»). – С. 305.
14. Щедровицкий Г. П. Мышление – Понимание – Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М. : Наследие ММК, 2005. – 800 с.

ical aid in adolescence. Methodical materials for the author's course "Psychological support of a personality in adolescence". *Teoriya i praktika psikhoterapii – Theory and practice of psychotherapy*, 4, 57-62 [in Russian].

5. Lushin, P. V. (2013). *Ekologicheskaya pomoshch lichnosti v perekhodnyy period: ekofasilitatsiya: monografiya [Ecological aid for a personality in adolescence: ecological facilitation: monograph]*. Kiev [in Russian].
6. Mamardashvili, M. K. (1992). *Kak ya ponimayu filosofiyu [The way I understand philosophy]*. Moscow: Progress-Kultura [in Russian].
7. Merzon, E. E. (2011). *Obrazovatel'naya sreda kak faktor formirovaniya professionalnoy kompetentnosti studentov pedagogicheskogo vuza [Educational environment as a factor of pedagogical university students' professional competence formation]. Molodoy uchenyy – Young scientist*, 10, 170-172. (Vol. 2). [in Russian].
8. Sapogova, E. E. (1999). *Kak ya ponimayu psikhologiyu: v podrazhanie M.K. Mamardashvili [The way I understand psychology: for M. K. Mamardashvili]. Zhurnal prakticheskogo psikhologa – Journal of practical psychologist*, 4, 13-27 [in Russian].

9. Sapogova, E. E. (2003). Kontsepty i orientiry sovremenno psikhologicheskogo obrazovaniya [Concepts and orientations of modern psychological education]. *Alma Mater (Vestnik vysshey shkoly) – Alma Mater (Bulletin of higher education)*, 10, 8-13 [in Russian].

10. Tkach, T. V. (2008). *Osvitnii prostir osobystosti: psikhologichnyi aspekt: monohrafiia [Educational environment of a personality: psychological aspect: monograph]*. Kyiv; Zaporizhzhia [in Ukrainian].

11. Khaydegger, M. (1991). *Iskusstvo i prostranstvo [Art and environment]. Samosoznanie evropeyskoy kultury XX veka: Mysliteli i pisateli Zapada o meste kultury v sovremenno obshchestve – Self-consciousness of European culture of the 20th century: thinkers and writers of the West about the role of culture in modern society* (pp. 95-102). Moscow [in Russian].

12. Chuiko, O. V. (2013). *Osobystisne stanovlennia subiektiv profesiinoi diialnosti u sotsionomichnykh*

profesiakh: monohrafiia [Personal development of the subjects of professional activities in socioeconomic professions: monograph]. Kyiv: ADEF-Ukrayna [in Ukrainian].

13. Shvalb, Yu. M. (2010). Metodologicheskie osnovaniya razrabotki sistemy professionalnogo obrazovaniya v vuze (na materiale spetsialnosti «Sotsialnaya rabota») [Methodical foundations of the development of the system of professional education at a university (through the example of the specialty “Social work”). *Naukovyi visnyk Mikolaivskoho derzhavnoho universitetu imeni V. O. Sukhomlinskoho: zbirnyk naukovikh prats – Scientific bulletin of V. Sukhomlynskyi Mykolaiv state university: collection of scientific works*, 5 (Vol. 2). S. D. Maksimenko, N. O. Yevdokimova (Ed.). Mykolaiv: MDU imeni V. O. Sukhomlinskoho [in Russian].

14. Shchedrovitskiy, G. P. (2005). *Myshlenie – Ponimanie – Refleksiya [Thinking – Understanding – Reflection]*. Moscow: Nasledie MMK [in Russian].

Наталья Васильевна Перегончук,

*кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии и социальной работы,
Винницкий государственный педагогический университет,
ул. Острожского, 32, г. Винница, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В условиях интеграции, демократизации, социально-экономических изменений в обществе происходят существенные реформы и в системе образования. Образовательное пространство сегодня становится все более спонтанным, непредсказуемым и глобальным. Главная задача субъекта образовательного пространства – поддержка собственной профессиональной компетентности в рамках динамических и постоянных изменений повседневной жизни. Одним из ключевых моментов модернизации образования является создание психологических условий и эффективных путей формирования профессиональной компетентности будущего психолога в соответствии с требованиями времени. Цель статьи – проанализировать проблему формирования профессиональной компетентности будущего психолога в современном образовательном пространстве. На основе обзора психологической литературы определены психологические условия формирования профессиональной компетентности. К ним следует отнести такие как: 1) смещение акцента в процессе формирования профессиональной компетентности знаний, умений, навыков, полученных при взаимодействии «преподаватель-студент» на смену и структурирование внутреннего пространства будущего психолога, 2) развитие у будущего психолога умений, навыков и желания учиться в течение жизни; 3) профессиональная компетентность имеет личностно осознанный характер и включает субъективный опыт человека, его потребности, интересы, чувства, желания, мотивы деятельности, ценностные ориентации; 4) фундаментальность профессиональных знаний, полученных в процессе профессиональной подготовки, создает потенциальную возможность студенту самому двигаться в образовательном пространстве и в будущей профессии; 5) рефлексивная среда как условие развития личности открывает для нее возможность самоисследования и самокоррекции социально-психологических и профессиональных ресурсов. Выделены основные признаки современного образовательного пространства, способствующие формированию профессиональной компетентности будущих психологов: 1) уникальность; 2) парадоксальность; 3) открытость; 4) неопределенность; 5) профицитарность; 6) вариативность (формальное, неформальное, информальное образование). Организация современного образовательного пространства имеет свои принципы, закономерности, условия и играет важную роль не только в формировании профессиональной компетентности, но и в профессиональном и личностном развитии будущего психолога.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, рефлексивная среда, образовательное пространство, личностно-ориентированное образование, компетентностный подход, будущие психологи.

Natalia Perehonchuk,
*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of Psychology and Social Work,
Vinnitsa State Pedagogical University,
32, Ostrozkoho Str., Vinnitsia, Ukraine*

FORMATION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

In terms of integration, democratisation, socio-economic changes in the society, significant reforms are taking place in the sphere of education. The educational environment is becoming more and more spontaneous and global. The main task of a subject of the educational environment is supporting its professional competence in terms of dynamic and constant changes of everyday life. One of the key moments of the education modernisation is the creation of pedagogical conditions and efficient ways of future psychologist's professional competence formation in accordance with modern demands. The article is aimed at reviewing the issue of a future psychologist's professional competence formation in the modern educational environment. Basing on the psychological literature review the following conditions of future psychologist's professional competence formation have been distinguished: refocusing on the changing and structuring of future psychologist's inner state in the process of the formation of knowledge and skills in the interaction between a student and a teacher; development of a future psychologist's skills and desire to study throughout life; professional competence has a personal character and includes a man's subjective experience, his/her needs, interests, desires, feelings, and value orientations; profound knowledge, acquired in the process of professional training, creates potential opportunity for a student to develop in a professional way; reflexive environment as a precondition for the personal development gives an opportunity for self-examination and self-correction of socio-psychological and professional recourses. The following features of the modern educational environment contributing to the formation of future psychologists' professional competence have been identified: unique character, paradoxical feature, openness, uncertainty; variability (formal, informal education). The organisation of the modern educational environment has its principles, rules and conditions and plays a significant role not only in the formation of professional competence, but also professional and personal development of a future psychologist.

Keywords: professional competence, reflexive environment, person-centered education, competence approach, future psychologists.

Подано до редакції 14.11.2016

Рецензент: д. психол. н., доц. О. М. Паламарчук

UDC: 159.923.2

Inna Khorzhevskaya,
*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of Psychology, Petro Mohyla Black Sea State University,
10, Desanthykiv Str., Mykolaiv, Ukraine*

PROFESSIONALISM AND AN INDIVIDUAL'S PROFESSIONAL DEVELOPMENT

The article analyses the issues of an individual's professional development, examines different approaches to it. The development of a professional is a result of a personality's formation in the professional activity; it is connected with general personality development and acquisition of new experience, knowledge, abilities, and with transformation of motivation and interests of a person.

Keywords: professionalism, personality of the worker, professional formation of a personality, personal development.

Introduction

Scientists consider professionalism as a combination of general education with the skills acquired in the process of work in a certain organisation, under specific conditions of its in many ways unique system of distribution and organisation of labour.

Most authors consider personal and professional development as complementary and interdependent proc-

esses (O. O. Derkach [8], Ye. O. Klymov [3], N. V. Kuzmina [6]).

Profession is referred to as a certain kind of socially useful work; the emergence of the profession is provided by the division and cooperation of labour under specific technical and organisational conditions of production and the combination of knowledge and practical skills